

การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้
MANAGEMENT OF SMALL SCHOOLS BASED ON THE CONCEPT OF SCHOOLS AS LEARNING COMMUNITIES

อุษณีย์ ศรีเจริญ¹ และ สุนทรี วรรณไพเราะ²

Usanee Sricharoen¹ and Suntaree Wannapairo²

โรงเรียนวัดทุ่งซ้อโฆสิตาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ²

Watthungkorkositaram School, Songkhla Primary Educational Service Area Office¹

Faculty of Education, Thaksin University²

E-mail: suntaree@tsu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เช่น งบประมาณจำกัด การขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญ และข้อจำกัดด้านทรัพยากร เพื่อใช้เป็นแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำผ่านนวัตกรรมและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยแนวคิด SLC มีรากฐานมาจากปรัชญาประชาธิปไตยของ John Dewey และพัฒนาโดย Sato Manabu โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วิสัยทัศน์ร่วมกันที่มุ่งให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับทุกคน, ปรัชญาที่ยึดหลักความเป็นสาธารณะ ประชาธิปไตย และความเป็นเลิศ และระบบกิจกรรมที่ประกอบด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือในห้องเรียน ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู (PLC) และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน องค์ความรู้จากบทความนี้เป็นการนำแนวคิด SLC ไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนขนาดเล็กสามารถทำได้ผ่านแนวทางหลัก 4 ด้าน คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกันของทุกฝ่าย 2) การพัฒนาครูและห้องเรียนผ่านการทำงานแบบ PLC และการเปิดห้องเรียน 3) การสร้างความร่วมมือกับชุมชน โดยดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์และ 4) การบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพด้วยการกระจายอำนาจและมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การประยุกต์ใช้แนวคิด SLC ช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูบุคลากรและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอย่างยั่งยืน การศึกษาและกรณีศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าแนวคิด SLC เป็นเครื่องมือสำคัญที่เปลี่ยนจากจุดอ่อนของโรงเรียนขนาดเล็กให้กลายเป็นจุดแข็ง ด้วยการใช้ทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนมาขับเคลื่อนการศึกษาให้เท่าเทียมและครอบคลุมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา , โรงเรียนขนาดเล็ก , โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้

*Received August 10, 2025; Revised September 16, 2025; Accepted October 6, 2025

Abstract

This academic article examines the concept of the School as a Learning Community (SLC) as a framework for managing and developing small schools to overcome various limitations that directly affect the quality of education and student achievement, such as limited budgets, shortages of qualified teachers, and constraints in resources. The SLC concept is proposed as a pathway to enhance educational quality and reduce inequality through innovation and participation from all stakeholders. Rooted in John Dewey's philosophy of democracy and further developed by Sato Manabu, the SLC framework comprises three key components: (1) a shared vision that positions the school as a place of learning for everyone, (2) a philosophy grounded in publicness, democracy, and excellence, and (3) a system of activities that includes collaborative classroom learning, professional learning communities (PLCs) for teachers, and active participation of parents and the community. The application of SLC principles in small schools can be implemented through four main strategies: 1) Building a shared vision and mutual agreements among all stakeholders. 2) Developing teachers and classrooms through PLC practices and open classrooms. 3) Fostering collaboration with the community by engaging local participation and utilizing community resources. 4) Implementing flexible and effective school management through decentralization and continuous evaluation. By applying the SLC model, small schools can effectively address personnel and resource shortages, create learning experiences that respond to students' needs, foster a culture of democracy, and sustainably improve student outcomes. Studies and case evidence demonstrate that the SLC concept is a powerful tool to transform the weaknesses of small schools into strengths by leveraging social capital and community potential to drive inclusive and equitable education, aligned with the United Nations Sustainable Development Goals.

Keywords: School Administration , Small School , School as Learning Community

บทนำ

การพัฒนาทุนมนุษย์ของไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการปฏิรูปการศึกษาในทุกมิติ โดยยกระดับมาตรฐานและกระบวนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีและนวัตกรรม พร้อมทั้งส่งเสริมความเป็นอิสระและความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น รูปแบบวิภาคีและสหกิจศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่รับรองสิทธิการศึกษา 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเปราะบาง การปฏิรูปดังกล่าวนำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 และ พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อเพิ่มความคล่องตัว และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน National Economic

and Social Development Council (2022) การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข Yangngam et al., (2566) กล่าวไว้ว่าการศึกษามีคุณภาพต้องอาศัยระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในทุกด้าน ตั้งแต่การบริหารหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร ไปจนถึงการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเน้นย้ำในมาตรา 29 และ 30 ให้สถานศึกษาร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ Office of the National Education Commission (2002) จากข้อมูลสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน Nopparak (2022)พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปี ตั้งแต่ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30,112 แห่ง ถึงปีการศึกษา 2565 จำนวน 29,449 แห่ง โดยในปีการศึกษา 2561 คิดเป็นร้อยละ 48.9 ในปีการศึกษา 2563 ถึงปีการศึกษา 2564 เพิ่มขึ้นร้อยละ 50.56 และในปีการศึกษา 2565 ลดลงเล็กน้อยเป็นร้อยละ 49.66 ในขณะเดียวกัน ภาพรวมจำนวนโรงเรียนทั้งหมดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลดลง 663 แห่ง และยังพบว่า นอกจากจำนวนประชากรเด็กแรกเกิดในชุมชนลดลงอย่างต่อเนื่องที่สอดคล้องกับสถิติการคาดการณ์ ประชากรประเทศไทยระดับชาติของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระหว่างปี พ.ศ. 2553 ถึง ปี พ.ศ. 2583 ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ของผู้ปกครอง สุขภาพของเด็ก ข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และระบบคมนาคมที่สะดวกขึ้นหลักสูตรการสอนและการวัดผลแบบมาตรฐานเดียว ที่ส่งผลให้เด็กหลุดออกจากระบบ และนโยบายการยุบและควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ Meethai (2025) ยังได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนขนาดเล็ก สามารถให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพต่อลูกหลานในชุมชน ซึ่งตรงกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 4 ขององค์การสหประชาชาติที่ว่า “สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ทำให้กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยงาน ภาควิชาการศึกษา ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น โดยส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง นักเรียน ปรับเปลี่ยน บุคลากรการพัฒนาเน้นการมีส่วนร่วม ยึดโยงกับนวัตกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

แนวคิดโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เป็นปรัชญาและวิสัยทัศน์สำหรับการปฏิรูปการศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้รับประกันสิทธิในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคนและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ให้สูงขึ้น การขับเคลื่อนโรงเรียนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ตั้งอยู่บน 3 ปรัชญาสำคัญ ได้แก่ 1) ความเป็นสาธารณะ ที่เปิดให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม 2) ความเป็นประชาธิปไตย ที่เน้นการรับฟังซึ่งกันและกัน และ 3) ความเป็นเลิศ ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ท้าทายศักยภาพของตนเอง นอกจากนี้ความสำเร็จยังต้องอาศัยระบบกิจกรรม 3 ประการ คือ 1) การเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน 2) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงานและชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู (PLC) และ 3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนซึ่งระบบกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมให้ทุกคนได้ฝึกฝนทักษะและประสบการณ์ตามปรัชญาทั้งสามประการ Sato (2016)

โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) คือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหาร นักการศึกษา ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิรูปวัฒนธรรมองค์กรสู่การเรียนรู้ร่วมกันของทุกคนในโรงเรียน โดยมีนักเรียนและครูเป็นศูนย์กลาง แนวคิด SLC เป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ได้รับการยอมรับในหลายประเทศทั่วโลก เนื่องจากมีความยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของแต่ละพื้นที่ได้ จุดเด่นของนวัตกรรมนี้คือการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนรายบุคคล ส่งเสริมความเป็น

เลิศตามความสนใจ และส่งเสริมการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งนำไปสู่การใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า และทำให้เกิดโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม Weeplean et al., (2023)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เพื่อเป็นกระบวนการบริหารจัดการ สร้างวิสัยทัศน์และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างห้องเรียนแห่งความสุขระหว่างนักเรียนและครูผู้สอนสามารถนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ได้อย่างคุ้มค่า เกิดเป็นสังคมโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นรูปธรรม

เนื้อหา

โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC)

แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญหลัก 2 ประการ ได้แก่ แนวคิดเชิงปรัชญาทางการเมืองของ Dewey (1927) เน้นหลักการประชาธิปไตย โดยมองว่าการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการสำคัญที่เชื่อมโยงการรับรู้อารมณ์ความรู้สึกและมุมมองที่หลากหลาย ภายใต้วิสัยทัศน์และแนวทางร่วมกัน และแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ของ Sato (2016) พัฒนาต่อยอดจากแนวคิดของ Dewey (1927) โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) แนวคิด SLC ไม่ใช่สูตรสำเร็จแต่เป็นการผสมผสานระหว่างวิสัยทัศน์ ปรัชญา และระบบกิจกรรม 2) การบูรณาการและการบริหารแบบประชาธิปไตยอาศัยการบริหารงานที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีสิทธิและความเสมอภาคในการบริหารร่วมกัน 3) การรับฟังความคิดเห็นผ่านการสื่อสารแบบโต้ตอบเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ผ่านการระดมความคิดเห็นและการตอบสนองร่วมกัน และ 4) เครือข่ายที่มีการกระจายอำนาจเป็นห้องเรียนสาธารณะที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านกระบวนการพัฒนาครูโดยใช้ชั้นเรียนเป็นฐาน ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล (Individual Changes) การเรียนรู้ของครูทุกคน (Learning Together) และ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันของทุกคน (Making the Entire School Learning) Weeplean et al., (2023)

ความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC)

ปัจจุบันมีนักวิจัยและนักวิชาการหลายท่าน ได้นิยามความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ดังนี้

Sato (2018) กล่าวว่า โรงเรียนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือโรงเรียนที่ช่วยยอบรมให้ความรู้แก่ผู้เรียนและครูมีหน้าที่อบรมและเรียนรู้ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา โดยให้โอกาสผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปโรงเรียน ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับสิทธิในการเรียนรู้และคุณภาพการเรียนรู้สูงขึ้น โดยกล่าวว่าแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้มีรากฐานมาจาก ปรัชญาประชาธิปไตยของ Dewey (1927) ซึ่งเน้นกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยได้ต่อยอดแนวคิดนี้และพัฒนาหลักการโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความยืดหยุ่นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) มิใช่สูตรสำเร็จ แต่เป็นการผสมผสานระหว่างวิสัยทัศน์ ปรัชญา และระบบกิจกรรม 2) การบูรณาการแบบประชาธิปไตย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเสมอภาคของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการ 3) การสื่อสารแบบโต้ตอบอาศัยการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันผ่านการสื่อสาร เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และ 4) เครือข่ายกระจายอำนาจสร้างห้องเรียนให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ผ่านกระบวนการพัฒนาครูโดยใช้ชั้น

เรียนเป็นฐาน ซึ่งประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล การเรียนรู้ร่วมกันของครู และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งโรงเรียน

EDUCA (2021) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนสู่ศตวรรษที่ 21 โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) สามารถเชื่อมโยงการจัดการโรงเรียนได้หลากหลายมิติ และเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างวิสัยทัศน์และการมีส่วนร่วม เพื่อให้เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน รูปแบบห้องเรียนแบบ โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่นโดยซาโต มานาบุ และได้ขยายผลไปสู่ระดับประเทศและทวีปต่างๆ จนได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ สำหรับการขับเคลื่อนโรงเรียนแห่งศตวรรษที่ 21 ด้วย โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เป็นการจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ไม่ยึดสิ่งใดหรือผู้ใดเป็นศูนย์กลางเพียงสิ่งเดียวแต่ให้ทุกคนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียน

Panich (2023) กล่าวว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ไม่ได้เป็นเพียงเทคนิคการสอน แต่คือ ระบบองค์ประกอบ 3 อย่างที่ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ปรัชญา และกิจกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนนิยามของโรงเรียนให้เป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่บ่มเพาะเยาวชนให้เติบโตตามหลักการสำคัญ 2 ด้าน ได้แก่ สิทธิมนุษยชน และ ประชาธิปไตย

Weeplean et al., (2023) โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) หมายถึง การสนับสนุนการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้วิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนคุณค่าพื้นฐานตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนด เพื่อพัฒนาคุณภาพและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียน

Thongsri et al. (2025) ได้สรุปความหมายของโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ว่าเป็นการสนับสนุนการทำงาน ร่วมกันของทุกภาคส่วนระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้วิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกันตลอดจนคุณค่าพื้นฐานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด เพื่อพัฒนาคุณภาพและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียน รวมทั้งให้โรงเรียนเป็นแหล่งบ่มเพาะพฤติกรรมของเด็กตามหลักสธารณพื้นฐาน ด้านสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย

García-Carrión et al. (2020) ได้นิยามคำว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) หมายถึง การมีวิสัยทัศน์และข้อตกลง รวมไปถึงคุณค่าพื้นฐานและวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาโรงเรียนร่วมกัน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการสนับสนุนเพื่อเพิ่มคุณภาพและพัฒนาโรงเรียน

สรุปได้ว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) คือ รูปแบบการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการปฏิรูปโรงเรียนสู่ศตวรรษที่ 21 โดยมีแก่นแท้คือการเปลี่ยนโรงเรียนให้เป็น "ชุมชนแห่งการเรียนรู้" ที่ทุกคนมีส่วนร่วม หลักการสำคัญคือการสร้าง วิสัยทัศน์ ข้อตกลง และค่านิยมร่วมกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม ผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้ง ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน

ความสำคัญของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC)

โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เป็นรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งริเริ่มโดย Sato (2016) ที่ประเทศญี่ปุ่น แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและระบบประชาธิปไตย โดยมีหลักการสำคัญดัง คือ สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ห้องเรียนสาธารณะครูยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมความเป็นเลิศส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพตามความสนใจ และ 4) เปิดโอกาสให้

ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ทั้งนี้ โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลากหลายมิติ ได้แก่ ผู้บริหาร ที่ได้มีทิศทางการบริหารที่ชัดเจน ครู ที่ได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียน ที่ได้เรียนรู้อย่างเท่าเทียมและพัฒนาศักยภาพของตนเอง และ ผู้ปกครอง ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุตรหลาน

EDUCA (2019) เสนอว่าแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) คือคุณลักษณะสำคัญในการยกระดับการศึกษาในปัจจุบันที่ไม่ใช่แค่รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนแบบทั่วไป แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านให้โรงเรียนเป็นมากกว่าแค่สถานที่เรียนรู้ สามารถนำมาใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายมิติ ดังนี้ ต่อโรงเรียน ทำให้โรงเรียนและห้องเรียนเป็นศูนย์กลางและพื้นที่สาธารณะที่ทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนาภายใต้วิสัยทัศน์เดียวกัน ต่อผู้บริหาร ช่วยให้การกำหนดวิสัยทัศน์และการบริหารจัดการโรงเรียนมีความชัดเจน รวดเร็ว และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติงานต่อผู้เรียน ส่งเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัดและความแตกต่างระหว่างบุคคล นำไปสู่ความเป็นเลิศในด้านที่ตนเองสนใจ และต่อผู้ปกครองเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนและการออกแบบห้องเรียน ทำให้โรงเรียนกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบ

Weeplean et al., (2023) ได้กล่าวว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) มีความสำคัญในฐานะเป็นการร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วม ในการออกแบบการเรียนรู้ ของทุกคนในการร่วมกันพัฒนาการบริหารโรงเรียน และการจัดการเรียน การสอน โดยมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน สามารถปรับเปลี่ยนให้ตรงตามบริบทของสังคม ผ่านการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน

สรุปได้ว่าความสำคัญของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) มีความสำคัญในฐานะรูปแบบการบริหารจัดการที่เน้นการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นพื้นที่ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ พัฒนาการบริหารจัดการ และปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน และสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน

องค์ประกอบของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC)

EDUCA (2019) ได้เสนอว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ไม่ใช่สูตรสำเร็จ และจะต้องมี 3 องค์ประกอบกัน ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ (Vision) วิสัยทัศน์ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา หากปราศจากทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนาโรงเรียนและห้องเรียน รวมถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ การปฏิรูดย่อมไร้ผลและเพิ่มภาระให้กับผู้สอน วิสัยทัศน์ของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ มุ่งมั่นที่จะสร้าง 1) สำหรับนักเรียน โรงเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ 2) สำหรับครู โรงเรียนที่เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาให้ครูเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา 3) สำหรับผู้ปกครองและชุมชน โรงเรียนที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมมือในการปฏิรูป โดยรวมแล้ว วิสัยทัศน์ของ โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือการสนับสนุนให้เด็กทุกคนได้รับสิทธิในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูง สอดคล้องกับแนวทางการปกครองในระบอบสังคมประชาธิปไตย

2. ปรัชญา (Philosophy) ของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ปรัชญาพื้นฐานของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ปรัชญาว่าด้วยความเป็นสาธารณะ (Public Philosophy) ห้องเรียนและโรงเรียนถือเป็นพื้นที่ส่วนรวมสำหรับการเรียนรู้ร่วมกันของทุกคน โดยไม่มีใครเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมุ่งเน้นประโยชน์ร่วมกัน และเปิดกว้างให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม

2.2 ปรัชญาว่าด้วยประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) เน้นการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเคารพ เข้าอกเข้าใจ และรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ทุกคนต้องได้รับการยอมรับ เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงในโรงเรียนและห้องเรียน ซึ่งรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกัน ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างครูกับครู โดยสิ่งสำคัญคือการสร้างความสัมพันธ์ในการรับฟังซึ่งกันและกัน (Listening Relationship)

2.3 ปรัชญาว่าด้วยความเป็นเลิศ (Excellence Philosophy) ความเป็นเลิศในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเป็นเลิศจากการเปรียบเทียบกับผู้อื่น แต่หมายถึงการตระหนักว่าเด็กทุกคนมีความแตกต่างกัน และมีสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ดังนั้น ความเป็นเลิศจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกันสำหรับทุกคน แต่สิ่งสำคัญคือการมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของทั้งครูและนักเรียนให้ยอดเยี่ยมที่สุดในแบบของตนเอง

3. ระบบกิจกรรม (Active System)

ระบบกิจกรรมของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ถูกออกแบบมาเพื่อนำปรัชญาเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติจริง ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ดังนี้

3.1 การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมพลังในห้องเรียน แก่นสำคัญของการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการร่วมมือและสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ ครูสนับสนุนการเรียนรู้กลุ่มย่อยเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบก้าวกระโดด

3.2 การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงานและชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ส่งเสริมการเติบโตของครูในฐานะช่างฝีมือและผู้เชี่ยวชาญผ่านการแบ่งปันความรู้และการวิจัย การเปิดห้องเรียนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ครูได้เรียนรู้และสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียนร่วมกัน

3.3 การเข้าร่วมเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปของผู้ปกครองและคนในชุมชนท้องถิ่น สร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและการปฏิรูปโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง สรุปได้ว่าการดำเนินงานของระบบกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ในการรับฟังซึ่งกันและกัน ทั้งโรงเรียนและชุมชน การรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นนี้เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และประชาธิปไตย ซึ่งจะนำไปสู่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการเรียนรู้ของทั้งครูและนักเรียน

ความท้าทายของบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชนและระบบการศึกษาไทย ทุกโรงเรียนมีประวัติศาสตร์ที่ยึดโยงกับชุมชนท้องถิ่น และเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของชุมชนที่เรียกว่า “บวร” หรือ บ้าน วัด (สถาบันศาสนา) โรงเรียน ซึ่งเป็นจุดแข็งและเป็นทุนทรัพยากรทางสังคมของชุมชนและระบบการศึกษาไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่เผชิญปัญหาหลักสองประการที่บั่นทอนประสิทธิภาพการเรียนการสอนเมื่อเทียบกับโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ได้แก่ 1) งบประมาณจำกัด โรงเรียนขนาดเล็กได้รับจัดสรรงบประมาณน้อยกว่า เพราะ สพฐ. จัดสรรตามจำนวนนักเรียน ส่งผลให้ขาดแคลนทรัพยากรจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียน 2) ขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญ เกณฑ์สัดส่วนครู 1 คนต่อนักเรียน 20 คน ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่เพียงพอต่อชั้นเรียน (เช่น นักเรียน 60 คน มีครูเพียง 3 คน ดูแลตั้งแต่อนุบาลถึง ป.6) ส่งผลให้ครูหนึ่งคนต้องสอนหลายชั้นเรียน หรือสอนวิชาที่ตนไม่ถนัด Khamronritsorn (2020)

ปัญหาหลักของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพและประสิทธิภาพการศึกษา Fanchian (2019) ได้สรุปไว้ 3 ประการสำคัญ ดังนี้ 1) ต้นทุนการจัดการเรียนการสอนต่อหัวสูง เนื่องจากจำนวนนักเรียนลดลง ทำให้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณต่อหัวสูงขึ้นในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก

2) งบประมาณน้อยและการขาดแคลนทรัพยากร การจัดสรรงบประมาณแบบรายหัวทำให้โรงเรียนขนาดเล็กเสียเปรียบและได้รับงบประมาณน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่งผลให้ขาดอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษาประสิทธิภาพการเรียนการสอนจึงลดลง 3) ขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญและครูไม่ครบชั้น เกณฑ์การจัดสรรครู 1 คนต่อนักเรียน 20 คน ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาครูไม่เพียงพอต่อชั้นเรียน หรือไม่มีครูผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กจัดการศึกษาได้ยากลำบาก คุณภาพการศึกษาลดลง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบระดับชาติของนักเรียนชั้น ป.6 อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของ สมศ. ที่พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะด้านผู้เรียน โดย (Meethai, 2025) ยังได้กล่าวว่า โรงเรียนขนาดเล็กมักเผชิญข้อจำกัดสำคัญหลายประการ ได้แก่ 1) ครูผู้สอนไม่ครบชั้น หรือบางรายวิชาครูอาจขาดความเชี่ยวชาญเนื่องจากสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก 2) งบประมาณแม้จะได้รับการจัดสรรตามอัตราส่วนนักเรียน แต่ยอดรวมมักมีจำนวนน้อย ซึ่งอาจไม่เพียงพอสำหรับจัดซื้อสื่อเทคโนโลยี หรือสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ที่มีราคาสูง 3) ข้อจำกัดของทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลายของนักเรียน รวมถึงความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียน วัสดุ และอุปกรณ์ ซึ่งอาจไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียนเท่าที่ควร

สรุปได้ว่าโรงเรียนขนาดเล็กมักเผชิญข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ ครูอาจไม่ครบชั้นหรือสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก งบประมาณที่ได้รับตามจำนวนนักเรียนมักไม่เพียงพอสำหรับจัดหาสื่อการสอน เทคโนโลยี หรือปรับปรุงอาคารสถานที่ ซึ่งส่งผลต่อโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลายของนักเรียน แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าโรงเรียนขนาดเล็กด้อยคุณภาพเสมอไป โรงเรียนขนาดเล็กหลายแห่งมีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการสูง เช่น คะแนนการทดสอบระดับชาติและได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรจากชุมชน นอกจากนี้บางโรงเรียนยังมีทำเลที่ตั้งที่ดี เช่น มีวิวทัศนียภาพสวยงาม หรือเป็นศูนย์กลางชุมชน สำหรับผู้ประกอบการที่มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ โรงเรียนขนาดเล็กมักเป็นที่พึ่งพา เนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน ประหยัดค่าใช้จ่าย ดูแลบุตรหลานได้ใกล้ชิด และสร้างความผูกพันกับบุคลากรในโรงเรียนเสมือนคนในครอบครัว

กรณีศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จ

Luanrit (2022) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนด้วยการเสริมสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากรอบแนวคิด 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ 3) พัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนด้วยการสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 458 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตจตุรวิทย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร ครู นิสิตฝึกประสบการณ์ นักเรียน และผู้ปกครอง ข้อมูลถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติต่างๆ เช่น ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified) รวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่ากรอบแนวคิดแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ด้านการเสริมสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ ปรัชญา และระบบกิจกรรม (การเรียนรู้แบบร่วมมือ, การสร้างเพื่อนร่วมงาน, และ PLC) และด้านการบริหารโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยวงจรคุณภาพ PDCA และการบริหารทรัพยากร 4Ms ความต้องการจำเป็น ผลการวิเคราะห์พบว่า ด้านระบบกิจกรรม (Activity) มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด โดยมีค่า PNI Modified เท่ากับ 0.82 รูปแบบการบริหารแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 8 องค์ประกอบซึ่งผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4.40 ขึ้นไป

Sriklachan (2022) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการตามปรัชญา 3 ประการ คือ ปรัชญาความเป็นสาธารณะ ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยและปรัชญาของความเป็นเลิศ ซึ่งโรงเรียนต้องมีการออกแบบการดำเนินงานตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกัน 2) การรับฟังซึ่งกันและกัน และสร้างความเป็นกัลยาณมิตร ระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน 3) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู (PLC) ให้กับครู 4) การสร้างครูและผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) การสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนมีการทำงานร่วมกันแบบร่วมมือรวมพลังและเป็นประชาธิปไตย 6) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู และผู้เรียน 7) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดคุณภาพการศึกษาแก่ผู้เรียน และ 8) การเผยแพร่องค์ความรู้ของโรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่สำหรับชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การลดความเป็นส่วนตัวของครู การเพิ่มความสามารถของครู การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้เรียนและเป็นประโยชน์

Namlabut et al., (2023) ได้เขียนบทความโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลขนาดเล็กในโครงการส่งเสริมโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีปัญหาและอุปสรรคหลายอย่าง ได้แก่ ขาดทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐานที่จำกัด เงินทุนจำกัด การมีส่วนร่วมของชุมชนจำกัด และการเข้าถึงการฝึกอบรมและการพัฒนาวิชาชีพอย่างจำกัด ความท้าทายเหล่านี้อาจทำให้ยากสำหรับ โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามด้วยการสนับสนุนและทรัพยากรที่เหมาะสม เอาชนะอุปสรรคเหล่านี้และให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่นักเรียนได้รูปแบบหรือแนวคิดหนึ่งที่สามารถส่งเสริมโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ การจัดตั้งระบบการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ด้วยการพัฒนาหลักสูตรที่ครอบคลุม สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครู ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนเหล่านี้ โรงเรียนจะกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการศึกษา ครูจะร่วมมือกันปรับปรุงวิธีการสอน ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ส่งผลให้มีคุณภาพการศึกษาและวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และตอบสนองกับทิศทางการผลิตและการพัฒนากำลังคนดังกล่าว โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

Weeplean et al., (2023) ได้เขียนบทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการนำรูปแบบโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาพัฒนาโรงเรียนตามบริบทของ ชุมชน โดยชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งในการนำมาเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีความเข้มแข็งด้วยการเรียนรู้และความรู้ของชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และนำความรู้ ทักษะ ความสามารถต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า แนวทางสำหรับการ บริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การตั้งคำถาม 2) การแสวงหาความรู้สารสนเทศ 3) สร้างองค์ความรู้ 4) เรียนรู้เพื่อการสื่อสาร และ 5) การตอบแทนสังคม เพื่อสะท้อนแนวทางและแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างทั้งบริบททางสังคมสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

Thongsri et al., (2025) ได้เขียนบทความวิชาการการนิเทศห้องเรียนแห่งความสุขตามแนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้บทความนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งนำเสนอให้เห็นถึงการนิเทศชั้นเรียนที่นำแนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาพัฒนาร่วมกับการนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการและกลไก

ที่สำคัญมากกระบวนการหนึ่งในการขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนระดับห้องเรียน ระหว่าง ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ หรือผู้บริหาร ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวางแผน ร่วมคิดแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ตอบสนองความต้องการของนักเรียน และ ยังมีทักษะการทำงานเป็นทีม จนปรับเปลี่ยนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ในการดำเนินงานของสถานศึกษา นำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวิชาชีพและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน สถานศึกษาที่มีการจัดตั้งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง วิชาชีพ มีผลดีต่อครูผู้สอนและนักเรียน คือ ลดความรู้สึกโดดเดี่ยว เพิ่มความผูกพันต่อพันธกิจและเป็น เป้าหมายของสถานศึกษามากขึ้น ช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้ตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการประสบ ความสำเร็จ และนำไปสู่สถานศึกษาที่มีความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ที่สังคมต้องตระหนักถึงสิทธิในการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน ตลอดจนการพัฒนาวิชาชีพครูทุกคนใน โรงเรียน และพัฒนาสังคมที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งผลลัพธ์และภาพของห้องเรียนในอนาคตจะเป็น ห้องเรียนแห่งความสุขสำหรับนักเรียนและครูผู้สอน ที่นักเรียนกล้าแสดงออก มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และรู้สึกปลอดภัย จากการศึกษาบทความและงานวิจัยข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างองค์ ความรู้ และการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและการพัฒนาวิชาชีพครู ท่ามกลางความท้าทายที่อาจพบเจอ โดยเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และส่งเสริมวัฒนธรรม ประชาธิปไตยในโรงเรียน

สรุปองค์ความรู้

การปฏิรูปการศึกษาของไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำผ่าน เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กยังคงเผชิญความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ งบประมาณที่จำกัด, การขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญ, และ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน จากความท้าทาย ดังกล่าว โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา โรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากปรัชญาประชาธิปไตยของ Dewey (1927) และพัฒนาโดย Sato (2016) โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคนผ่านความ ร่วมมือของทุกภาคส่วน การขับเคลื่อนโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ในทางปฏิบัติอาศัย องค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ (Vision) โรงเรียนต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันที่มุ่งมั่นให้ โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้คุณภาพสูงสำหรับนักเรียน เป็นพื้นที่พัฒนาวิชาชีพครู และเป็นศูนย์กลางการมีส่วนร่วม ของชุมชน 2) ปรัชญา (Philosophy) การดำเนินการต้องยึดหลัก 3 ประการ คือ ความเป็นสาธารณะ (Public Philosophy) เปิดให้โรงเรียนเป็นพื้นที่เรียนรู้ของทุกคนไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) สร้างวัฒนธรรมการรับฟังซึ่งกันและกัน (Listening Relationship) เพื่อให้เกิด การยอมรับและความเท่าเทียม ความเป็นเลิศ (Excellence Philosophy) ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน และครูอย่างเต็มที่ตามความถนัดและความแตกต่างเฉพาะบุคคล 3) ระบบกิจกรรม (Active System) การนำ ปรัชญาไปสู่การปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมหลัก 3 ส่วน คือ 1) การเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน ส่งเสริม การทำงานกลุ่มเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ก้าวกระโดด 2) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู (PLC) ครูต้องมีการเปิด ห้องเรียนและแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อพัฒนาการสอนร่วมกัน และ 3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับชุมชนเพื่อใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการประยุกต์ใช้

แนวคิด โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ในโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาและสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมได้หลายด้าน ดังนี้ 1) แก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรโดยใช้กระบวนการ PLC ช่วยให้ครูได้พัฒนาความสามารถและเรียนรู้จากกันและกัน ทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นแม้จะสอนไม่ตรงตามสาขาวิชาเอก 2) ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้โรงเรียนสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่มาบูรณาการในหลักสูตรได้ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ 3) สร้างห้องเรียนแห่งความสุข การสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยและการเรียนรู้ร่วมกันจะช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของครูและนักเรียน ส่งเสริมให้ทุกคนกล้าแสดงออกนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพครูและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอย่างยั่งยืน

ตารางสรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก ในการแก้ไขปัญหาและสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

หัวข้อ	แนวคิด	การประยุกต์ใช้ในโรงเรียนขนาดเล็ก
1. การแก้ปัญหาคาดแคลนบุคลากร	ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู	ครูร่วมกันวางแผนการสอน, แลกเปลี่ยนความรู้, และช่วยเหลือกันในวิชาที่แต่ละคนไม่เชี่ยวชาญ
2. การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	การมีส่วนร่วมของชุมชน	เชิญผู้ปกครองหรือปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากร, ใช้พื้นที่หรืออุปกรณ์ของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้
3. การสร้างห้องเรียนแห่งความสุข	วัฒนธรรมประชาธิปไตยและการเรียนรู้ร่วมกัน	เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, จัดกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติ, สร้างบรรยากาศที่นักเรียนกล้าแสดงออก

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เป็นมากกว่ารูปแบบการบริหารจัดการแต่เป็นปรัชญาที่มุ่งสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ด้วยการผนึกกำลังความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน การนำแนวคิดนี้มาใช้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ช่วยให้โรงเรียนสามารถใช้จุดแข็งของชุมชนเพื่อก้าวข้ามความท้าทายต่างๆ เช่น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและครอบคลุม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

แนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากการศึกษาแนวคิดและกรณีศึกษาข้างต้น สามารถสรุปแนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. การสร้างวิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกัน เริ่มต้นด้วยการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในแนวคิด SLC ให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จัดให้มีการประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และข้อตกลงในการพัฒนาโรงเรียน โดยยึดหลักปรัชญาความเป็นสาธารณะ ประชาธิปไตย และความเป็นเลิศเป็นพื้นฐาน

2. การพัฒนาครูและห้องเรียน สร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบ PLC (Professional Learning Community) ส่งเสริมให้ครูมีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วางแผนการสอน และสะท้อนผลร่วมกัน

อย่างสม่ำเสมอ เปิดห้องเรียน (Open Class) กำหนดให้ครูเปิดโอกาสให้เพื่อนครู ผู้บริหาร หรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกเข้ามาสังเกตการณ์การสอน เพื่อให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยนวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริม การเรียนรู้แบบร่วมมือ ครูควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อฝึกทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหา

3. การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและคนในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เป็นวิทยากรท้องถิ่น จัดกิจกรรมพิเศษ หรือเข้ามาช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ บูรณาการภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. การบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ กระจายอำนาจการตัดสินใจ ผู้บริหารควรลดความเป็นศูนย์กลาง และเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ของโรงเรียน ส่งเสริมการนิเทศภายใน (Internal Supervision) สร้างระบบการนิเทศแบบกัลยาณมิตรภายในโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง และประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จัดทำระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

แนวทางเหล่านี้จะช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถเปลี่ยนจาก "จุดอ่อน" ให้กลายเป็น "จุดแข็ง" โดยใช้ทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนมาขับเคลื่อนการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ได้สรุปแนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังภาพที่ 1

ภาพ 1 แนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้
ที่มา : U. Sricharoen ,2025.

References

- Dewey, J. (1927). *The public and its problems*. H. Holt and Company.
- EDUCA. (2019). Educational reform according to the school as a learning community (SLC) approach. <https://www.educathai.com/knowledge/articles/40>
- EDUCA. (2021). SLC—School as learning community with infographic illustrations. <https://www.educathai.com/knowledge/articles/480>
- Fanchian, N. (2019). Small schools: Burden or opportunity? And the development model of small schools. <https://www.truelookpanya.com/education/content/71918/>
- García-Carrión, R., Padrós Cuxart, M., Alvarez, P., & Flecha, A. (2020). Teacher induction in schools as learning communities: Successful pathways to teachers' professional development in a diverse school serving students living in poverty. *Sustainability*, 12(17), 7146. <https://doi.org/10.3390/su12177146>
- Khamronritsorn, T. (2020). A solution for small schools that is more than just closing or merging. <https://www.theprachakorn.com/newsDetail.php?id=360>
- Luanrit, T. (2022). Development of school management models to enhance student quality by strengthening schools into learning communities. *Journal of Educational Measurement*, 39(105), 284–297.
- Meethai, N. (2025). Small school management as a self-developed area-based school (TSQM-A). *Journal of the Thai Educational Administration Professional Development Association (TAPA)*, 7(2), 564–582. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JAPDEAT/article/view/279976>
- Namlabut, S., Phetthongkam, C., Sihabunlee, C., Namlabut, P., & Chitklaew, N. (2023). Small subdistrict quality schools in the project to promote schools as learning communities. *MCU Loei Review Journal*, 4(2), 23–33.
- National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2022). *The 13th National Economic and Social Development Plan (2023–2027)*. <https://shorturl.asia/hXvKU>
- Nopparak, S. (2022). How many more small schools will be closed? <https://kroobannok.com/m/mview.php?id=90292>
- Office of the National Education Commission. (2002). *National Education Act B.E. 2542 and amendments (No. 2) B.E. 2545*. Office of the Prime Minister.
- Panich, W. (2023). *School as a learning community*. S.R. Printing Mass Products.
- Sato, M. (2016). *School reform: The concept of “learning community” and the application of theory to practice* (K. Phusing, Trans.; 1st ed.). Print.
- Sato, M. (2018). Spread and progress of school as learning community in Asia. In *Lesson study and schools as learning communities* (pp. 3–13). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315690322>

- Sriklachan, A. (2022). A study of school development approaches to become learning communities: A case study of small schools in Sa Kaeo Province. *Journal of Social Sciences, Srinakharinwirot University*, 25(2), 226–239.
- Thongsri, P., Wiwattanamongkol, K., & Rattananonsetthi, N. (2025). Supervision of the classroom of happiness according to the concept of schools as learning communities. *Journal of Wisdom*, 32(1), 140–151.
- Weeplean, S., Saophayan, S., & Ployduangrat, J. (2023). Guidelines for school administration as a learning community (SLC). *Academic Research Journal*, 6(6), 301–316.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/263339-teaartedu>
- Yangngam, P., Suwan, S., Punyaburana, O., Wannaketsiri, T., & Tantichuwet, P. (2023). Internal supervision process to improve the quality of education. *Journal of Educational Administration, Silpakorn University*, 14(2), 70–80. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EdAd/article/view/266497>